

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.10, maj 2017

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Kirsten Vad

Tilsyn ved dr.theol. Carsten Breengaard

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2023

Indledning til

Psalmer ved Jubel-Festen 1817

ved Else Riisager

Indhold

- 1 Reformationsjubilæet i 1817
- 2 Opfordring til salmedigtning
- 3 Inspiration og lån i salmerne
- 4 Senere brug
- 5 Anvendt litteratur

1 Reformationsjubilæet i 1817

1817 var præget af en stor kirkelig begivenhed. I det år blev 300-årsjubilæet fejret for, at Martin Luther havde fået sine 95 teser slået op på kirkedøren i Wittenberg og dermed indledt reformationen. Som den danske kirkes overhoved stod biskop Friederich Münter i spidsen for de officielle forberedelser til festlighederne, der bl.a. omfattede et latinsk hyrdebrev til alle landets præster og et skrift til almenen om reformationens betydning. Selve højtideligholdelsen strakte sig over tre dage fra fredag den 31. oktober til søndag den 2. november og indbefattede festgudstjenester i alle landets kirker (se Rasmussen 1925, bind 1:1, s. 183-187; Bach-Nielsen 2015, s. 107-154).

Psalmer ved Jubel-Festen 1817, der bestod af “Som den gyldne Soel udbryder” og “Guds Kirke er saa fast en Borg”, var Grundtvigs bidrag til salmesangen ved festgudstjenesterne. Med udgivelsen af salmer til lejligheden pegede Grundtvig på, at fremkomsten af en selvstændig dansk salmetradition var en af reformationens eftervirkninger. Ved i sine nydigtede salmer at henvise til salmer af Luther, den tidlige reformatoriske salmedigtning og Thomas Kingo hylkede han rødderne for

salmedigtningen. Samtidig var hans salmer et udtryk for ønsket om at forny og ændre samtidens salmeforståelse, som den udfoldede sig i den autoriserede *Evangelisk-kristelig Psalmebog* (1798).

Læs mere

Om Grundtvigs tidligere kritik af samtidens opfattelse af salmer, se f.eks. brevet "[Hr. Sandsiger!](#)" i "De hellige tre Konger" og [indledningen hertil](#).

Grundtvigs salmer blev trykt og udkom i et lille salmehæfte omkring tirsdag den 28. oktober og stod samme dag gengivet på de første sider af bladet *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*.

2 Opfordring til salmedigtning

I 1817 havde Grundtvig ikke noget kirkeligt embede og havde egentlig besluttet ikke at skrive salmer til festgudstjenesterne, medmindre han blev opfordret af "en christelig Præst", der ligesom han var utilfreds med salmerne i den autoriserede salmebog (jf. brev til Christen Olsen den 28. oktober 1817, i *Breve 1924-1926*, bind 1, s. 473 f.).

Opfordringen kom søndag aften den 26. oktober fra Grundtvigs svoger, Poul Egede Glahn, sognepræst i Ulse (ved det nuværende Haslev). To dage efter, tirsdag den 28. oktober, var salmerne digtet og trykt, og salmehæfter var klar til at blive sendt ud til præster, som Grundtvig formodede ville uddele og synge dem ved gudstjenesterne den kommende fredag og søndag. Foruden til svogeren blev de således sendt til ungdomsvennen, sognepræst Christen Olsen i Næsby ved Sorø, samt medsendt til Olsens nabopræst, E.C. Tryde i Glumsø-Bavelse. Tryde havde vist sympati for Grundtvigs kritik af de rationalistiske kristendomsopfattelser, der var fremherskende i kirken og blandt dens ledelse (*Breve 1924-1926*, bind 1, s. 197).

I brevet til Christen Olsen den 28. oktober, der ledsagede 300 salmehæfter, var Grundtvig også opmærksom på den praktiske brug af salmerne. Melodierne, salmerne skulle synges på, var "Nu vel an, vær frisk til mode!" og "Vor Gud han er saa fast en Borg", der begge var velkendte fra salme- og melodibogen. Han havde endda undladt at forkorte strofernes verslinjer 5-8 i "Guds Kirke er saa fast en Borg" af hensyn til melodien. Grundtvig fortsatte:

Min Mening er, at begge Psalmerne bør synges begge Dagene, da de høre sammen, og det ikke bliver formeget, især naar man foruden ei synger meer end O store Gud! vi love dig, hvormed der skal, og vist bør begyndes. — Imidlertid beroer det paa dig, og du seer nok at den første Psalme nærmest hører til den første Dag (*Breve 1924-1926*, bind 1, s. 474).

Ifølge de officielle bestemmelser for afholdelsen af gudstjenesterne var det obligatorisk at synge det dansksprogede tedeum, "O store Gud! vi love dig". Prædiketeksten til højmessens fredagen var forordnet til at være Joh 8,12, hvilket skriftsted Grundtvigs første salme indholdsmæssigt forholdt sig til (*Anordning om en*

Jubelfest at holdes i Aaret 1817, § 6).

Grundtvig var umiddelbart ret tilfreds med sine salmer og mente, at de “uden Sammenligning [er] mine bedste Forsøg”. Mod slutningen af brevet bad han sin ven om sammen med ham at takke Gud, “fordi han dog ikke vilde, at jeg paa Høitiden skulde være aldeles taus, men unde mig i Kirken med andres Tunger at offre min Lovsang!” (*Breve 1924-1926, bind 1, s. 473 f.*).

3 Inspiration og lån i salmerne

Grundtvigs salmer til jubilæumsgudstjenesterne om Guds ord og Guds kirke handler om evangeliet og dets forkyndelse i især den danske menighed før og efter reformationen. Evangeliets lys er i en vedvarende og fortsat kamp mod mørket.

“Som den gyldne Soel udbryder” kan karakteriseres som en takkesalme med kirkehistorisk indhold. Salmens optakt er hentet fra Thomas Kingos salme “Som dend Gyldne Sool frembryder”, der blev trykt første gang i *Vinterparten* (1689), s. 646-650. Strofe 1,1-4 af Grundtvigs salme er et næsten ordret lån fra Kingos, mens de følgende verslinjer hos Grundtvig blot er inspireret af Kingos. Hos Kingo er det Jesu opstandelse, der sammenlignes med solens gennembrud, hos Grundtvig er det “Ordets Lys”, der ved reformationen bryder igennem den katolske kirkes formørkede forvaltning af kirkens magt og den kristne lære. “Ordets Lys” kan forstås som evangeliets sande lære, således som det efterfølgende blev forkyndt i de evangelisk-lutherske kirkesamfund. Det kan samtidig opfattes som en henvisning dels til Jesus Kristus som det sande lys, jf. 1 Mos 1,3 og prologen til Johannesevangeliet, Joh 1,1-18, dels til Jesus Kristus som verdens lys, jf. festgudstjenestens prædikentekst, Joh 8,12.

Anden strofes første verslinje, “Lover Gud, I Christne fromme”, er et lån fra ældre dansk salmedigtning, idet verset gengiver førstelinjen af Arvid Petersens fordanskede salme fra reformationstiden “LOffuer Gud y fromme Christne” (*Een ny handbog* 1529, blad 40-42). Denne er et kirkehistorisk digt eller en kampsang om begyndelsen på Luthers ændrede kristendomsforkyndelse og kritik af den katolske kirke. Den gamle salme ligger som en inspirationskilde bag hele Grundtvigs nydigtede jubilæumssalme (jf. Mallings 1962-1978, bind 5, s. 109-113; Hansens 1937-1966, bind 1, s. 65).

“Guds Kirke er saa fast en Borg” er Grundtvigs første trykte gendigtning af Luthers berømte kampsang for den evangelisk-lutherske kristendom. “Ein feste Burg ist unser Gott” (da. Vor Gud han er så fast en borg) (1529) havde i fordansket form haft en plads i den danske salmetradition lige siden reformationen. I *Evangelisk-kristelig Psalmebog* var salmen dog blevet ændret ganske vidtgående i forhold til originalen og de tidligere oversættelser, da et flertal i redaktionskomiteen bl.a. havde fundet det upassende at nævne helvede og djævelen ved navn (1798, nr. 190; Mallings 1962-1978, bind 5, s. 166 f.).

Grundtvigs gendigtning giver budskabet en drejning i forhold til forlægget. I begge salmer er Gud vogter og ståsted for den kristne menighed. Men hvor forlægget betoner, at Gud også vogter den enkelte kristne, fremhæver Grundtvigs salme, at Gud

først og fremmest vogter menigheden eller den kristne kirke samt det kristne evangelium. Sidste strofe, "Guds Ord det er vort Arvegods", er en nyskrevet tildigtning af Grundtvig.

Læs mere

I et senere brev til Christen Olsen udlægger Grundtvig selv, hvad han ville udsige med sine salmer (brev til Christen Olsen den 14. november 1817, i *Breve 1924-1926*, s. 477).

4 Senere brug

Af *Psalmer ved Jubel-Festen 1817* blev der i Grundtvigs levetid lavet flere udtog og bearbejdelser. En blivende plads i dansk salmetradition er det dog kun Grundtvigs originale strofe, der har vundet. "Guds Ord det er vort Arvegods" bliver som selvstændig salme stadig anvendt ved folkelige møder og i gudstjenstlige sammenhænge (se Højskolesangbogen 2006, nr. 39 og *Den Danske Salmebog 2002*, nr. 401).

5 Anvendt litteratur

- *Anordning om en Jubelfest at holdes i Aaret 1817 til Erindring af Reformationen ved Dr. Martin Luther* (1817). København.
- Bach-Nielsen, Carsten (2015) *Fra jubelfest til kulturår. Danske reformationsfejringene gennem 400 år*. København.
- *Den Danske Salmebog* (2002). København.
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798). København.
- Grundtvig, N.F.S. (1811) "De hellige tre Konger" i *Sandsigeren eller den danske Huusven*, 10. april, nr. 12, s. 179-187. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1-2, bind 1: (1807-1820). København.
- Hansen, Uffe (1937-1966) *Grundtvigs Salmedigtning. Dens Historie og Indhold*, bind 1-3. Odense og København.
- *Højskolesangbogen* (2006), udg. af Folkehøjskolernes forening i Danmark, 18. udg. København.
- Kingo, Thomas (1689a) *Danmarks og Norges Kirkers Forordnede Psalme-Bog. Vinter-Parten. Efter sær Kongel. Befalning, af Salig D. Mort. Luthers, saa og andre Gudfrygtige Lærde Mænds Sange og gamle Kirke-Psalmer sammendragen, og med en stoor Deel til Højtiderne, Søndagene*

og *Fasten igiennem forbedret*. Odense.

- Kingo, Thomas (1689b) "SOm dend Gyldne Sool frembryder" i *Danmarks og Norges Kirkers Forordnede Psalme-Bog. Vinterparten*, s. 646-650. København (*Samlede Skrifter*, udg. Hans Brix m.A., bind 4, s. 513-516. København 1941).
- Luther, Martin (1529) "EIn feste Burg ist unser Gott", i *Form und Ordnung geistlicher Gesang und Psalmen*. Augsburg.
- Malling, Anders (1962-1978) *Dansk salmehistorie*, bind 1-8. København.
- Rasmussen, Alexander (1925) *Frederik Münter. Et Mindeskraft*, bind 1:1. København.
- Petersen, Arvid & Ludwig Hailmann (1529) "Een gantske skøn Euangelisch wýse om Guds ord oc lærdom [LOffuer Gud ý fromme Christne]" i *Een ny handbog, med Psalmer oc aandelige lofsange. wddragne aff then hellige schrift. som nw ý then Christne forsamling (Gud til loff oc mennisen til salighed) siunges. Med then Danske Otesang. Messe. Afftensang oc Natsang*, blad 40-42. Rostock.
- Vinterparten, se Kingo, Thomas (1689a).